

zofii otvorené. Touto cestou možno dôjsť k zjednoteniu, celostnému stmeleniu vnútorných stimulov a možností marxistickej filozofie, k znázorneniu jej vplyvu, aj k efektívnemu, principiálnemu a presvedčivému prekonaniu súčasných foriem metafyziky a špekulácie.

SPRÁVA Z DISKUSIE K PREDNÁŠKE E. FILOVEJ

Dňa 29. I. 1970 usporiadala Slovenská filozofická spoločnosť prednášku E. Filovej na tému *Zrušenie a uskutočnenie filozofie u Marxa*. Po prednáške bola bohatá diskusia.

T. Mü n z poukázal na vznik problému zrušenia filozofie. Tento problém nie je u Marxa nič nové, ale vyskytuje sa aj u Feuerbacha, podľa ktorého Heglova filozofia je filozofiou rozumu, v ktorej sa zabudlo na človeka. Filozofia sa však musí zaoberať aj človekom, musí vyčerpávať celého človeka, z čoho mu vyplýva, že filozofiu v starom slova zmysle treba zrušiť. Ozajstná filozofia vytvára ľudí a len z tohto hľadiska je jej existencia oprávnená. Marx v tomto smere vychádza z Feuerbacha a jeho proletár nie je nik iný ako feuerbachovský človek. Z tohto hľadiska je otázne, či má zmysel pestovať filozofiu ako osobitnú teoretickú disciplínu, pretože je nebezpečenstvo, že sa odtrhne od života a zabudne zase na človeka.

Podľa J. K o p s a pojem dialektickej negácie môžeme vzťahovať na celú klasickú nemeckú filozofiu a nielen na Hegla. Čo sa týka súčasného chápania marxistickej filozofie, nejasnosti sú snád v ich interpretácii aj to pod vplyvom nemarxistických smerov.

Ďalší diskutujúci zdôrazňovali mnohoznačnosť pojmu „zrušenie filozofie“ a jeho rozpornosť. J. B o d n á r zdôraznil, že je potrebné urobiť jeho sémantickú analýzu, pretože z jeho nesprávneho používania vznikajú nežiadúce vulgarizácie a nejasnosti. Sám Lenin pojem „zrušenie filozofie“ nepoužíval, ale nahradil ho výrazom „prekonanie filozofie“. V našom chápaní ide o zrušenie substanciálnej metafyziky. Podstatu problému vidí nasledovne. Treba predovšetkým urobiť analýzu základných pojmov a východísk. Ujasniť si dialektické chápanie kategórie hmota a substancia, čo nie je možné bez neustálej konfrontácie s najnovšími poznatkami jednotlivých vedeckých disciplín. Úvahy, ktoré nerešpektujú jednotlivé vedy sú takmer prázdne. Na druhej strane treba prekonané poznatky revidovať, dopĺňať. Ani samy východiská nemožno brať ako uzavreté, absolútne.

J. U h e r poukázal na protirečenie, ktoré vzniká nielen pri chápaní, ale najmä pri „uskutočňovaní“ filozofie v Marxovom a Engelsovom zmysle. Na jednej strane je snaha na základe vedy pestovať filozofiu a osobitne aj filozofiu človeka, ktorá tvorí nové projekty človeka a sociálnej skutočnosti, a na druhej strane existuje prirodzený odpor jestvujúcej spoločenskej skutočnosti i človeka proti novým projektom, a to často aj vtedy, keď sú tieto projekty dokázateľné v záujme človeka. Vzniká tu napätie medzi projektmi na zušľachtenie človeka a skutočnosťou.

Ešte poznámku k dialektike. Často sa o nej hovorí a často sa i pestuje ako akási scholastická, sama do seba uzavretá veda. Podľa jeho mienky reálne existuje vždy iba dialektika *niečoho*. Z dialektického skúmania samostatnej určitej skutočnosti a z jej vlastnej štruktúry a povahy možno tvoriť, vyvodzovať a rozvíjať aj dialektiku ako vedu, ako všeobecnú vedeckú teóriu a metodológiu. U nás sa však často hovorí iba o dialektike ako takej, *samej osebe*. Preto sú často rozpaky nad dialektickou logikou, preto sa často poriadne nevie, čo to je, či to obstočí ako vedecká, vedecky osnovaná a formulovaná disciplína.

Pojmom „zrušenie filozofie“ sa zaoberal aj prof. T o p o ľ s k ý. Vzhľadom na tento problém je potrebné sa zastaviť pri principiálnych základoch marxistického učenia. Klasici vypracovali nové chápanie reality, kde ide o vnútornú dynamiku a historičnosť faktu a kde

treba brať do úvahy dva aspekty. 1. *Spätost týchto princípov*. — Ak veci spolu súvisia, na báze čoho je táto súvislosť možná, pretože táto súvislosť, spojitosť nie je jednoduchou zloženinou, ale vytvára celok. 2. *Objektívnosť vnútornej dynamiky reality* — ide tu o jej historičnosť, a preto súhlasí so s. J. Uhrom, že dialektická metóda je dialektikou niečoho.

Ďalej sa M. Topolský zaoberal vzťahom filozofie a vedy. Nesúhlasí s názorom E. Filovej, že vedy sa pohybujú len v objektovej rovine, kým filozofia v subjektovo-objektovej. Podľa neho treba vychádzať z jasného základu. Hmota ako taká neexistuje, čo je spoločné je hmotnosť. Inak by svet bol svetom ničím nespojencých pluralít. Dialektický materializmus definuje vedomie ako vlastnosť hmoty, a teda z toho platí, že niet vedy, ktorá by nebola fundovaná vedomím. Nemôže byť cudzota medzi vedami, len predmety vedy sú rôzne. Ak túto stránku pustíme so zreteľa, potom dobre rozpracované poučky v globále budú dezorientáciou. To, čo je veda, je vedecky mysliaci človek, systém poznatkov toho-ktorého mysliaceho vedeckého pracovníka — človeka. Ak by sme stratili schopnosť myslieť, potom knihy sú len potenciálnou vedou.

A. Hlávek oponoval J. Uhrovi i M. Topolskému v chápaní dialektiky. Podľa neho je možné dialektiku rozpracovať ako metodológiu aj v špekulatívnej rovine a aj tu možno objaviť nové vzťahy. Ani túto prácu nemožno pokladať za nezmyselnú. Lenin, keď pripravoval revolúciu, študoval Hegla, z ktorého vyčleňoval a formuloval metodologické princípy dialektiky, ktoré nevznikajú priamym riešením politickej praxe, ale zo špekulatívnej filozofie. Preto nie je celkom oprávnená kritika tých, ktorí sa snažia vypracovať a rozpracovať dialektiku vo všeobecnej podobe metodológie. Oba smery rozvoja dialektiky majú určitý význam. Preto si A. Hlávek myslí, že pri riešení problému „zrušenia filozofie“ ide predovšetkým o uplatňovanie filozofie v živote a nie o zrušenie teórie. M. Topolský znova zdôraznil, že dialektiku možno rozvíjať len na báze toho, čo sme si osvojili. Kľúčom je vždy objekt, s ktorým narábame. V teoretičnosti nemožno stratiť objektívny obsah. Vedecká abstrakcia musí mať obsah, v ktorom vyjadrujeme objektívnu skutočnosť. A tu musí byť jasné principiálne východisko. Podľa J. Uhra môže byť dialektická logika ako formalizovaná vedecká disciplína. Dialektiku však treba chápať ako dialektiku niečoho. Pretože ak je veda odtrhnutá od skutočnosti, vzniká nebezpečenstvo nejasností, ktoré spôsobujú zbytočné nedorozumenia. I keď sa na jednej strane kladie dôraz vo filozofii na konkrétne skutočnosti, nesmie sa podľa Bodnára zabúdať na najvyšší stupeň abstrakcie, ktorý je nevyhnutný pre filozofiu, pretože je to veda o najvšeobecnejších zákonitých princípoch a ktorý je podstatnou črtou marxistickej filozofie.

Ďalším problémom, a to systémom a systémosťou filozofie sa zaoberala V. Černíková. Podľa jej názoru v súčasnosti existujú problémy v základoch filozofie. Snaha pri rozvíjaní marxistickej filozofie je zameraná časť na jej doplnenie, na systém postihujúci univerzum, pretože u klasikov sú mnohé problémy naznačené len fragmentárne. Je však problematické, či si pôvodný marxizmus kládol za cieľ stať sa filozofiou univerza. Podľa V. Černíkovej Marxovu kritičnosť môžeme chápať v dvoch zmysloch. 1. ako zrušenie systémososti a systematičnosti (čo sú dve rôzne veci), 2. alebo ako zámerný pokus zabezpečiť sa proti uzavretosti. V interpretácii V. Černíkovej bol Marx za zrušenie filozofie v tradičnom teologickom zmysle a i dogmatická deformácia nie je ničím iným ako pokus vrátiť sa k uzavretému teologickému systému.

Systematičnosť filozofie môžeme chápať dvojako.

1. Ako integráciu problémov, ktoré formulujú súčasný filozofický smer, ktoré môžeme marxisticky spracovať a prehodnotiť, alebo zahrnúť hotové riešenia týchto smerov do systému marxistickej filozofie, čím vzniká eklektika.

2. Ako možnosť uplatňovania výsledkov iných smerov, pričom treba vychádzať zo základov marxizmu, na základe ktorého treba prehodnotiť iné filozofické smery. A tu už

vznikajú hodnotné pokusy. Len odvolávaním sa na klasikov, bez seriózneho rozboru a rozpracovania aj samých základov marxistickej filozofie na základe dnešných vedeckých výsledkov, stane sa práca každého takéhoto filozofa neplodná.

V. Černíková sa ďalej dotkla problému substanciálneho chápania sveta. Tento problém vystupuje do popredia hlavne v učebniciach filozofie, kde sa filozofia vysvetľuje ako tradične chápaný systém abstrakcií. Chýba tam hľadisko sprostredkovania, sebareflexie, antropologické hľadisko.

Niektorí diskutujúci venovali pozornosť problému kategórií vo filozofii. M. K u s ý poukázal na nekritické preberanie niektorých kategórií z iných systémov. Tie majú v pôvodných ucelených systémoch svoje miesto, a zároveň i svoj obsah. Len čo ich však z daného systému vytrhneme, strácajú svoj obsah a ich nekritickým zaradením do systému marxistickej filozofie sa im dáva len marxistická nálepka. Pri rozpracovávaní marxistickej filozofie ide však o taký typ abstrakcie, keď sa pojmy mechanicky nepreberajú, ale sa prehodnocujú, pretvárajú a takouto abstrakciou strácajú balast substanciálnej filozofie.

K tejto problematike V. Černíková zdôraznila problém kategórií v systéme. Podľa nej systém kategórií je určitý typ redukcionizmu, ktorý je však v štádiu vývoja určitej vedy nevyhnutný. Avšak pri prekonávaní určitej filozofie treba prehodnocovať i sám kategoriálny systém na základe určitých princípov. V súčasnosti sa pojmy dialektického materializmu rôzne interpretujú, pričom sa ukazuje, že je mnoho zbytočných. Je potrebné urobiť analýzu jednotlivých pojmov, ako i určiť význam jednotlivých pojmov a ich vzájomný vzťah.

Prof. Š t ú r poukázal na podstatu historičnosti. Podľa neho dualizmus vystupujúci vo filozofických systémoch nie je ešte prekonaný. Z hľadiska prehodnocovania filozofie existuje mnoho nových poznatkov, ktoré je potrebné v určitej historickej situácii vždy integrovať do nového systému.

Prof. Topoľský mal ešte faktickú poznámku. Podľa neho pri kritike nedostatkov treba vždy diferencovať, čo kritizujeme a koho kritizujeme. Pritom je však potrebné zdôrazniť, čo tvorí fundament určitého systému, ktorý však všetci nepochopili.

Diskusia poukázala na mnoho základných problémov, ktoré sa budú musieť v marxistickej filozofii riešiť, ak budeme chcieť marxistickú filozofiu marxisticky rozvíjať.

J. D.